

HAR OBAMA EN EGEN UTRIKESDOKTRIN?

PER JÖNSSON

Associate Editor, Swedish Institute of International Affairs

INLEDNING

Varje amerikansk president med självaktning bör hålla sig med en utrikespolitisk doktrin bärande hans eget namn, heter det ofta i amerikansk debatt. Genomgående har Barack Obamas administration demonstrerat viss skepsis mot att förknippas med en sådan "doktrin med stort D". Ändå kan man klart urskilja bärande mönster i Obamas utrikespolitik, beträffande såväl övergripande nationella mål som riktlinjer för amerikansk våldsanvändning utomlands.

Åtminstone vad gäller Obamas ambitioner för USA:s roll i världen har han formulerat sig klart tydligare än vad flera av hans företrädare på sin tid gjorde. Lite förenklat kan det uttryckas med slagordet "Come home, America", det budskap som den demokratiska presidentkandidaten George McGovern gjorde sig känd för under valkampanjen 1972 under det då ännu oavslutade Vietnamkriget.

NÅGRA TIDIGARE AMERIKANSKA PRESIDENTDOKTRINER

Monroedoktrinen från 1823 - att europeiska stormakter skulle hålla tassarna borta från den amerikanska kontinenten i utbyte mot att USA höll sig neutralt i europeiska konflikter - brukar oftast citeras som den första amerikanska utrikesdoktrinen som bär en presidents namn. Likväl var det framför allt under kalla kriget som de mest kända presidentdoktrinerna såg dagens ljus.

Harry Trumans doktrin från 1947 gick ut på att militärt och ekonomiskt backa upp länder och "fria folk" som hotades av eller riskerade att hamna under Sovjetkommunistiskt styre - ofta även kallat *containment*, att indämma eller hålla tillbaka (contain) Sovjetkommunismens utbredning. **Trumandoktrinen** fick sin främsta tillämpning i Europa med amerikanskt bistånd till Grekland, Turkiet, Italien och Frankrike där starka kommunistpartiet var verksamma.

Dwight D Eisenhowers doktrin från 1957 var en uppdatering och geografisk utvidgning av Trumandoktrinen, varvid USA efter Ungernkrisen och Suezkrisen 1956 erbjöd ekonomisk och militär assistans till länder som hotades av kommunistiskt inspirerad militär aggression. Fastän **Eisenhowerdoktrinen** främst var riktad mot radikala regimer i Syrien och Egypten (Nasser) fick den sin mest uppmärksammade tillämpning i Libanon 1958 när amerikanska marinkåren landsteg i Beirut för att skydda den sittande provästliga regimen mot radikala upprorskrafter.

John F Kennedy gjorde ett tillägg till förutvarande presidentdoktriner genom att även utlova amerikanskt stöd mot kommunistisk expansion och infiltration i Latinamerika - ett löfte som givetvis var starkt påverkat av Castrorevolutionen på Kuba 1959 och påföljande kriser kring Kuba 1961 och 1962. Till **Kennedydoktrinen** kan också hänföras den nye presidentens berömda installationstal 20 januari 1961 där han ställde ut nästan obegränsade löften om amerikanskt stöd för den fria världens kamp mot kommunismen: "Let every nation know, whether it wishes us well or ill, that we shall pay any price, bear any burden, meet any hardship, support any friend, oppose any foe, in order to assure the survival and the success of liberty."

Lyndon B Johnsons enda bidrag till USA:s utrikespolitiska doktrinbildning kan sägas vara att han efter invasionen av Dominikanska republiken 1965 förklarade att inhemska revolutioner i Latinamerika inte längre kunde anses vara enbart en lokal affär om "målet är upprättandet av en kommunistisk diktatur". Johnsonadministrationen tycks överhuvudtaget inte ha gjort någon åtskillnad mellan olika kommunistiska regimer - exempelvis i Moskva, Peking, Hanoi etc - och den tog ingen synbar hänsyn till den i mitten av 1960-talet fullt uppenbara sino-sovjetiska konflikten som 1969 urartade till öppna krigshandlingar.

För Richard M Nixon gällde det framför allt att dra sig ur kriget i Sydostasien genom att låta Sydvietnam och

andra bundsförvanter ta på sig större uppoffringar och "dela bördorna" (burden-sharing) i kampen mot den kommunistiska Hanoi-regimen och FNL-gerillan ("vietnamisering" av Vietnamkriget). **Nixondoktrinen**, som först formulerades sommaren 1969, utsträcktes senare även till Mellanöstern där schahens Iran, Saudiarabien och Israel försågs med mycket stora vapenleveranser för att främja stabilitet (det vill säga motverka radikala/kommunistiska rörelser) och amerikanska intressen i regionen.

Carterdoktrinen var den säkerhetspolitiskt mest långgående av kalla krigets presidentdoktriner, trots att Jimmy Carter då liksom senare allmänt betraktats som en av USA:s svagare presidenter sedan 1945. I sitt State of the Union-tal den 23 januari 1980, någon månad efter Sovjetunionens invasion av Afghanistan, uttalade Carter att USA var beredd att använda militärt våld för att försvara sina nationella intressen i Mellanöstern mot sovjetiskt intrång: "Varje försök av någon utomstående makt att nå kontroll över Persiska viken-regionen kommer att betraktas som ett angrepp mot USA:s vitala intressen, och ett sådant angrepp kommer att slås tillbaka med alla nödvändiga medel, inklusive militära."

Ronald Reagan är inom säkerhetspolitiken kanske mest känd för sitt antimissilförsvarsprogram "Stjärnornas krig" som enligt många analytiker starkt bidrog till Sovjetväldets inre sammanbrott. Men vad som senare kallats **Reagandoktrinen** uttrycktes i januari 1985 som ett svar på den så kallade Brezjnevdoktrinen, vilken gick ut på att Sovjet (och andra kommunistregimer) har rätt att militärt ingripa i andra kommunistländer för att bistå hotade kommunistiska broderregimer och -partier).

Reaganadministrationen, som tidvis kallade Sovjet för "ondskans imperium" erbjöd då stöd för alla "frihetskämpar som riskerar sina liv...på varje kontinent, från Afghanistan till Nicaragua... för att trotsa sovjetisk aggression",

Bill Clintons presidentperiod inföll efter kalla krigets slut och resulterade inte i någon liknande säkerhetspolitisk doktrin som hans företrädares. Men efter folkmordet i Rwanda och krigen på Balkan formulerade Clinton mot slutet av sitt styre ett slags "antifolkmordsdoktrin". I denna hette det att när det står i USA:s förmåga att stoppa massmord på civila så kommer USA också att göra det: "Att förhindra folkmord är i sig självt ett nationellt intresse för USA."

Bushdoktrinen var ett direkt resultat av 11 septemberattacker 2001 - dessförinnan hade George W Bush inte visat några större ambitioner att USA skulle spela en strategiskt ledande roll i världspolitiken. För Bush den yngre gällde det att slå till på förhand mot terrorister och andra potentiella motståndare innan de hann skada USA, det vill säga han förordade en politik som tillåter preventiv krigföring mot misstänkta angripare. Dessutom deklarerade Bushadministrationen att "USA inte skulle göra någon åtskillnad mellan de terrorister som begår våldshandlingar och sådana stater som hyser terroristerna på sitt territorium". Båda dessa ståndpunkter användes för att rättfärdiga USA:s invasion av Afghanistan hösten 2001 och av Irak våren 2003. Båda var också ett tydligt avsteg från den doktrin om *avskräckning* (deterrence) som hade karakteriserat USA:s säkerhetspolitik under hela kalla kriget och årtiondet därefter fram till 9/11.

"ALLT UTOM BUSH"

Som synes har de flesta av Vita husets utrikesdoktriner uppstått som respons på någon aktuell säkerhetspolitisk kris. Detsamma gäller huvudelementen i vad som skulle kunna kallas "Obamadoktrinen", även om Obamaadministrationen ibland försöker värja sig mot föreställningen att man har en allt övergripande strategisk modell som passar alla situationer.

För Barack Obama har det framför allt varit viktigt att profilera sig i kontrast mot George W Bushs två ytterst resurskrävande krig i Afghanistan och Irak.

Redan hösten 2006 talade han om att USA måste återvända till en mer måttfull utrikespolitisk filosofi, och han tog ofta som exempel president Bush den äldres diplomatiskt nedtonade men synnerligen framgångsrika hantering av Sovjetväldets sammanbrott kring 1990. USA:s strävan sedan 11 september att tvinga andra länder att införa demokrati har, liksom brådskan med att bomba andra länder i namn av humanitära syften, "drivit våra militära stridskrafter till bristningsgränsen och distraherat oss från andra hot i en farlig värld", hävdade Obama i samma veva som han tillkännagav

sin kandidatur inför presidentvalet 2008 (The New Yorker 26 april 2011).

Enligt presidenten ligger USA:s allvarligaste nutida kris i det faktum att dess globala anseende och anspråk på att vara den fria och demokratiska världens viktigaste ledstjärna i hög utsträckning har raserats till följd av Afghanistan- och Irakkrigen. I Obamas andra installationstal den 20 januari 2013 avstod han därför helt från att utdela pekpinningar eller rikta varningar mot allehanda fridstörare runtom i världen, vilket annars brukar vara USA-presidenters standardbudskap vid sådana högtidliga tillfällen. I stället koncentrerade han sig på amerikanska inrikesfrågor och hävdade att "hans generations viktigaste uppgift" är att garantera lika lön för män och kvinnor, trygga alla medborgares rösträtt och hbt-personers rättigheter, arbeta för ökad jämlikhet och för barnens trygghet. Obamas budskap här kunde knappast skilja sig mer från Kennedys berömda installationstal "We shall pay any price...for the survival of liberty" drygt ett halvsekel tidigare, eller från Bushs åtagande att installera demokratiska institutioner "i varje nation och land" som denne uttryckte det i sitt andra installationstal 2005.

Därmed tar dagens Vita huset indirekt avstånd från den sortens högtravande deklamationer om Amerikas "unika dygd" och "unika roll" i världen som flertalet av hans företrädare brukade utfärda - kanske mest braskande när Clintonadministrationen på 1990-talet hävdade att USA var världens enda "oundgängliga" (indispensable) land. Denna sedan länge djupt och vitt spridda föreställning i amerikanskt offentligt liv, skriver veterandiplomaten Morton Abramowitz, "utgår från att USA utgör den centrala goda kraften i världen och att vårt utövande av makt inte behöver begränsas eftersom

det är grundläggande moraliskt. Sådan övertygelse om vår unika dygd får oss att tro att vi inte blott har förmågan utan också friare händer att agera än något annat land. Amerikas sak är alltid god, särskilt när vi använder vår styrka. Om nödvändigt kan vi också bryta mot våra egna lagar, ägna oss åt alla sorters hemlig verksamhet - inklusive riktade mord - för att skydda vårt demokratiska system eller främja våra självdefinierade intressen." (The National Interest 22/10 -12)

Dessa ord skrevs mer än ett halvår före Edward Snowdens avslöjande om NSA:s globala underrättelseövervakning av Internet. När Obama bemötte anklagelserna om NSA vid sin stora presskonferens den 9 augusti 2013 gjorde han också ett slags halv eller hel "pudel" i själva sakfrågan - han utlovade en rad åtgärder och reformer i avsikt att minimera Internetövervakningens konsekvenser för enskilda medborgare och risker för dess missbruk. Men vad skulle han ha sagt annars? Iöd en syrlig kommentar från många håll. Ja, Obamas företrädare skulle sannolikt ha sagt att NSA-övervakningen var helt nödvändig för USA:s globala krig mot terrorismen, eller för kampen mot Sovjetkommunismen, eller för upprätthållandet av USA:s militära säkerhetsallianser.

Även Obama sade vid nämnda presskonferens att hans första ansvar som USA:s överbefälhavare (Commander-in-Chief) är att slå vakt om amerikanska folkets säkerhet. Men dessförinnan och med större emfas framhöll han att landets högsta nationella prioritering måste vara att "bygga ett bättre samhälle för medelklassen och för amerikaner som vill arbeta sig upp till medelklassen". Alltså ånyo: att forma ett gott Amerika, inte att forma hela världen efter amerikanska värderingar.

"DAGENS VÄRLD ALLTFÖR KOMPLICERAD FÖR USA"

Vissa analytiker argumenterar rentav så att Vita huset betraktar dagens värld som alltför komplicerad för att USA - trots dess alltjämt unika militära och ekonomiska supermaktsposition - på något avgörande sätt skulle kunna ingripa för att lösa akuta kriser eller påverka regionala maktbalanser som hela tiden rymmer sin egen dynamik. När såväl republikanska som demokratiska tunga kongressledamoter, liksom statsledare inom EU och arabvärlden, vintern 2012-13 skärpte påtryckningarna på USA att agera kraftfullt i inbördeskrigets Syrien dröjde Obama länge med

svaret innan han den 28 januari reagerade med en rad retoriska motfrågor:

"I en situation som den i Syrien måste jag fråga: kan en militär insats av USA göra någon skillnad? Skulle det utlösa ännu värre våld eller användande av kemiska vapen? Vilken handlingsväg erbjuder de bästa utsikterna för en stabil regim i Syrien efter Assad? Och hur ska jag väga tusentals dödade i Syrien mot de tiotusentals som dödas i Kongo?" Redan i sitt berömda tal i Kairo den 4 juni 2009, som framför allt syftade till att förbättra USA:s anseende

i den muslimska världen gav Obama uttryck för i princip samma grundsyn att USA inte kan eller bör påvinga andra länder sina egna lösningar och modeller: "Jag vet att frågan om hur man ska främja demokrati har varit kontroversiell på senare år, och att mycket av denna kontrovers har varit förknippat med kriget i Irak. Så låt mig tala klarspråk: ingen nation kan eller bör påtvinga en annan nation något visst styresskick."

Statsvetaren, journalisten och tidigare Pentagonmedarbetaren Robert D Kaplan har tolkat USA:s och Obamaadministrationens utrikespolitiska dilemma så här:

"Givet dagens begränsade amerikanska maktposition finns det ingen lösning på många internationella problem. I en värld bestående av svaga och splittrade demokratier, betydande global anarki och blodfattiga allianssystem är det mycket svårare att manipulera verkligheten...än under kalla kriget när det rädde relativt begränsat kaos och mycket av jordklotet var uppdelat i två ideologiska läger. Syrien, Libanon, Irak, Libyen, Jemen och liknande länder är alla dömda att förbli svaga, kaotiska kvasistater som USA inte har en chans att i grunden påverka positivt utan det slags nationella överanstängning (gargantuan effort) som skulle underminera dess egna intressen i världen och på hemmaplan." (Stratfor 8/5 -13)

Somliga hävdar dessutom att denna Obamas attityd grundar sig i att han anser att flertalet av världens akuta våndor, vilka de än må vara, egentligen inte angår USA särskilt mycket, eller snarare, att de inte utgör något direkt hot mot amerikanskt territorium eller amerikanska medborgare. Därför reagerar Obama långsamt och måttfullt på flertalet internationella kriser i stället för att agera brådstörtat och överlagt. Han tar tid på sig (väl mycket tid, enligt många), bevarar sitt lugn (åtminstone utåt) och föredrar att överlåta ansvaret på andra nationer och regeringar vilkas intressen mer direkt berörs av någon viss kris.

Som statsvetaren Stephen M Walt har karakteriserat Obamas filosofi:

"Vad som sker i Syrien, i Mali, i Centralasien, till och med på koreanska halvön spelar inte särskilt stor roll för nationen Förenta staterna. Hur det än går på platser som dessa kommer det inte att göra amerikanerna fattigare eller hota deras säkerhet med mindre än att Washington gör någonting dumt (som att intervensera militärt)." (Walts blogg 8/5 -13)

Utöver allehanda uttalanden av presidenten och hans närmaste medarbetare indikerar nerdragningen av den amerikanska krigsmakten och dess basering utomlands att Obamaadministrationen eftersträvar ett väsentlig lättare amerikanskt avtryck i omvärlden än sina företrädare. I 2000-talets två stora krigshärddar har USA dramatiskt slagit till reträtt: I Irak evakuerades praktiskt taget alla amerikanska soldater vid slutet av 2011 och enligt planerna ska detsamma ske i Afghanistan i slutet av 2014. USA:s arméstridskrafter har de senaste åren krympt med cirka en femtedel (cirka 100 000 soldater) och kan minska ytterligare om nuvarande automatiska budgetnedskärningar (sequestering) fortsätter. Samtidigt sker kontinuerliga neddragningar av såväl örlogsflottan (bland annat med två hangarfartyg av elva) som flygvapnet. I Europa har närvaron av amerikanska marktrupper i allt väsentligt upphört - de sista stridsvagnarna drogs bort från Tyskland i mars 2013. Även planerna på ett missilförsvar (mot Iran? mot Ryssland?) delvis baserat i östra Europa har skjutits på en ovisst framtid. I någon liten mån kan dessa stora neddragningar uppvägas av Vita husets planer på en ny marinkårsstyrka baserad i Australien som ett led i "ombalanseringen" (pivot) till Asien men detta är alltså mest bara planer. På nästan alla områden har Barack Obama låtit trappa ned den amerikanska krigsmaktens förmåga och beredskap att intervensera utomlands - av besparingsskäl, men också helt i linje med den krympande roll utomlands som Vita huset numera förordar för USA.

"STYRA FRÅN BAKSÄTET"

Om nu Obamaadministrationen anser att Washington måste föra en måttfullare utrikespolitik, att USA snarast bör ägna sig åt "nationsbyggande" på hemmaplan, att världspolitikerna är alltför komplicerad för att USA:s agerande skulle göra någon större skillnad, att världens våndor knappast i sig hotar USA,

att Amerika bör uppträda ödmjukt och ickeaggressivt gentemot omvärlden - finns det då tillfällen då Vita huset hävdar att man ändå måste vara redo att ta till vapen?

Ja, absolut. Men bara under vissa, starkt begränsade,

förutsättningar. Och det var (liksom under tidigare administrationer) en akut internationell kris - den "arabiska våren" och risken för att Libyens diktator Kadafi skulle anställa massmord på civilbefolkning - som praktiskt taget tvingade Obama att precisera sig.

"Jag kommer aldrig att tveka att tillgripa militärt våld - snabbt, beslutsamt och ensidigt - när det är nödvändigt för att försvara vårt folk, vårt land, våra bundsförvanter och våra kärnintressen", fastslog USA:s president i vad som betecknats som ett säkerhetspolitiskt linjetal den 28 mars 2011.

Det viss säga: Obamas USA är berett att gå i krig för att försvara USA:s "vitala intressen", intressen som direkt handlar om den amerikanska nationens och dess närmaste vänners själva existens. Här skiljer sig knappast Obama från någon tidigare president i USA:s historia - att slå vakt, vid behov med vapen, om den egna överlevnaden är varje nations säkerhetspolitiska A och O.

Vad som är specifikt för Obamas doktrin för våldsanvändning ligger i stället i hans definition av vad som INTE är USA:s vitala intressen men ändå något man måste reagera kraftfullt på, ibland även med militära medel:

"Det kommer att finnas tillfällen när inte vår egen säkerhet hotas direkt men däremot våra intressen och våra värderingar/värden (values)"

Här räknar Obama upp exempelvis naturkatastrofer, risk för folkmord, behov av insatser för fredsbevarande i något land eller för säkerheten i någon region, samt hot mot världens handelsvägar. Då handlar det inte enbart om USA:s, utan om många länders gemensamma intresse av och plikt att ingripa - även om många tenderar att först ropa på hjälp från Amerika. Fast, poängterar presidenten, hädanefter tänker USA inte självt ta på sig hela ansvaret och bördan för att slå vakt om gemensamma intressen och värden:

"I sådana fall bör vi inte dra oss för att agera - men bördan för agerandet bör inte ligga på USA ensamt. Liksom i fallet Libyen blir vår uppgift i stället att mobilisera det internationella samfundet för kollektiva insatser. Ty tväremot vad somliga hävdar handlar USA:s ledarskap inte blott om att agera ensamt och bära hela ansvaret själv. Verkligt ledarskap är att skapa villkor och koalitioner även för andra att skrida till handling, att samverka med allierade och partners så att också de bär sin andel av bördan och betalar sin del av kostnaden."

Med den kraftfulla brasklappen skulle naturligtvis aldrig Obamas USA ge sig in i sådana starkt ifrågasatta krigsäventyr som Irak, eller Afghanistan, eller Vietnam, eller flertalet av USA:s militära interventioner utomlands under efterkrigstiden. Knappast heller i Libyen, om det inte vore just för att såväl Libyens grannar i Arabförbundet, en handfull EU-nationer som FN:s säkerhetsråd (med Rysslands och Kinas indirekta godkännande) förmåtts ta på sig ansvar, kostnader och rentav vissa ledningsfunktioner för den "Operation Odyssey" som just hade inletts när Obama höll sitt linjetal i mars 2011.

Faktum är att Libyeninsatsen föregicks av en alldeles unikt hög grad av enighet inom världssamfundet (sannolikt beroende på Kadafiregimens självförvållade isolering), en enighet som också inbegrep att FN:s säkerhetsråd för första och hittills enda gången kunnat samla sig till ett beslut i förväg om kollektiv militär insats i ett medlemsland (Resolution 1973). Liknande enighet har inte gått att uppbåda vad gäller Syrien, framför allt beroende på Rysslands och Kinas veton i säkerhetsrådet samt att såväl Ryssland som Iran och andra starka krafter i Mellanöstern aktivt stödjer Damaskusregimen mot rebellerna.

Samtidigt gjorde Obama i sitt linjetal 2011 en både militant och moralisk markering för att legitimera Libyeninsatsen som i viss mening för tankarna till den förkättrade Bushdoktrinen om preventiv krigföring mot global terrorism:

"Det är sant att Amerika inte kan agera militärt varhelst förtryck förekommer. Men detta får inte vara ett argument för att aldrig handla för det rättas sak. I Libyen ställdes vi inför utsikterna av våld i fasansfull skala. Att bortse från Amerikas ansvar under sådana omständigheter vore att begå förräderi mot vilka vi är som amerikaner. Somliga nationer kanske kan blunda för grymheter (atrocities) som begås i andra länder. Så uppträder inte Förenta staterna. Som USA:s president vägrade jag att invänta bilderna på människoslakt och massgravar innan jag skred till handling."

Alltså: Preventiv krigföring för högsta möjliga moraliska syfte måste USA vara redo för. Visserligen, som sagt, i allians med andra och med brett internationellt stöd, men ändå preventivt krig, att slå till innan fienden gör det oacceptabla och outhärdliga. Detta Obamas moraliska stridsrop har han fått begrunda och kanske ångra vid åtskilliga tillfällen när Assadregimen i Syrien gång på gång har utövat just "våld i fasansfull skala" och omvärlden gång på gång har just "ropat på hjälp från Amerika".

Obamas modell för möjliga amerikanska krigsinsatser har på sina håll ömsom uppskattande, ömsom föraktfullt kallats för "leading from behind", på vardagssvenska kanske "styra från baksätet". Exempelvis Elliot Abrams, tidigare bland annat Mellanösternrådgivare till president Bush junior, har uttryckt oro för hur Natosamarbetet ska kunna fungera under Obama: "Våra Natoallierade kommer att fråga sig huruvida 'styra från baksätet' på något sätt skiljer sig från amerikansk vägran att styra överhuvudtaget." Medan David Rothkopf, tidigare rådgivare till president Clinton har prisat Obamamodellen som ett "skifte" i amerikansk utrikespolitik bort från "hyperstormaktens unilateralism" under Bushåren: "Det budgetansträngda USA kommer med nödvändighet att tvingas styra på ett annorlunda sätt som mer handlar om att effektivt samverka och dela bördorna (burden-sharing) med likasinnade stater."

Här återkommer alltså uttrycket *burden-sharing*, att dela bördorna för militära insatser med USA:s bundsförvanter, en tankegång som ju var bärande i Nixondoktrinen. Samma uttryck används faktiskt också av Obamas vice nationella säkerhetsrådgivare och "grå eminens" sedan många år Benjamin Rhodes, som efter Libyenoperationen poängterade i en intervju: "Vi utgick från att bördorna skulle delas, så att USA inte ensamt drog hela lasset och så att det inte bara fanns internationellt politiskt stöd för företaget utan också meningsfulla internationella bidrag till att genomföra det." (IPS, www.atimes.com 2/9 -11) Rhodes och andra Vita huset-rådgivare har därtill vid flera tillfällen självmant kallat presidentens agerande under Libyenkrisen för "leading from behind".

Efter den framgångsrika Libyeninsatsen finns belägg för att USA under Obama har försökt sy ihop ett liknande militärt samarbete för att militärt stödja rebellerna i Syrien och kanske i slutändan åstakomma något slags militärt ingripande mot Assadregimen. Först gällde det att förmå Natomedlemmen Turkiet att ta på sig en ledarroll, vilket Ankara ett tag verkade intresserat av men sedan avböjde bestämt. Sedan har det kretsat kring möjliga insatser inom ramen för mångnationsgruppen "Syriens vänner", samt diverse insatser ledda av Natostaterna Frankrike och Storbritannan, samplanerade med USA-vännen Jordanien och finansierade av bland andra Saudiarabien och Qatar. I praktiken har samtliga dessa ansatser till "burden-sharing" i Syrienkrisen runnit ut i sanden - framför allt på grund av det ryska vetot i säkerhetsrådet men också till följd av USA:s och dess bundsförvantes starka misstro mot den extremt kaotiska och splittrade rebellrörelsen i Syrien.

Somliga analytiker har tolkat Obamamodellens "styra från baksätet" och "dela bördorna" ett steg längre och menar att det egentligen handlar om att Obamaadministrationen vill "övervältra ansvaret" (pass the buck) för försvaret av USA:s bundsförvanter till dessa bundsförvanter själva. Detta är inte, ska här understrykas, vad Obama själv sade i sitt linjetal från mars 2011 och som Vita huset i olika sammanhang har upprepat sedan dess. Men sammantaget kan onekligen Vita husets nuvarande syn på USA:s roll i världen, USA:s gradvisa militära nedtrappning samt Obamas starkt villkorade doktrin för militär våldsanvändning karaktäriseras som en önskan att helt enkelt avhända sig den roll av "världspolis", eller "global hegemon", som amerikanska administrationer har tagit på sig under hela efterkrigstiden. Ett typiskt exempel på den sortens analys presenterar grundaren av och chefen för den Texasbaserade tankesmedian Stratfor George Friedman:

"USA håller inte enbart på att dra ned på sina militära engagemang. USA rör sig i dag också bort från föreställningen att man bär huvudansvaret för att försöka dirigera världen å sina egna, européernas och sina andra allierades vägnar. I stället håller ansvaret på att övergå till dem vars intressen är omedelbart berörda.

USA har i dag möjligheten att återgå till den strategi som vägledde oss under 1900-talets båda världskrig. Då avvaktade USA och accepterade risker medan händelserna utvecklade sig, och framför allt i Europa väntade man till dess de allierade nådde en punkt där de inte kunde hantera hotet från det nazityska herraväldet utan amerikansk intervention. När USA till slut agerade så skedde detta av absolut nödvändighet, med klart definierade målsättningar som också motsvarade vår militära förmåga. Den största faran med krig är hur det kan påverka det egna samhället, hur det omvandlar medborgarnas skyldigheter och omformar deras rättigheter. Att ständigt föra krig riskerar att permanent omforma samhällets inre liv. En strategi som kräver engagemang överallt suger musten ur ett land. Inget imperium kan överleva tvånget av permanent krigföring. Nu bevittnar vi hur det amerikanska systemet stabiliserar sig självt genom att skaffa sig perspektiv på de hot som inte kan elimineras samt vägra dras in i konflikter som man kan låta andra ta hand om." (Stratfor 15/1 -13)

Friedman menar också att det inte innebär "isolationism" - ett i amerikansk debatt vederstyggligt ord - att avstå från att gå i krig förrän det är

absolut nödvändigt. Liknande inställning uttrycker exempelvis Richard Haas, ordförande i tankesmedjan Council of Foreign Relations som hävdar att "USA:s maktposition kommer i framtiden att avgöras på hemmaplan, inte utomlands". Samtidigt var det just USA:s långa dröjsmål med att förklara krig mot

Tyskland/Österrike i första världskriget och i ännu högre utsträckning dess tvekan att gå med i andra världskriget förrän efter Pearl Harbor-katastrofen i december 1941 som gav upphov till det numera förkättrade begreppet "amerikansk isolationism".

"SMARTA DRAG MOT TERRORISTER"

Att USA:s säkerhetspolitik bör återgå till ett tidigare - mer normalt, mindre uppjagat - tillstånd präglar också Obamas syn på "den globala kampen mot terrorismen" (Global War on Terrorism, eller GWOT) som han ärvde efter Bushadministrationen. "Varken jag eller någon annan president kan utlova totalt nederlag för terrorismen." poängterade han i ett stort tal den 23 maj 2013 om just terrorhotet. Presidenten sticker dock sällan under stol med att USA under hans ledning åstadkommit mer på detta område än vad Bush lyckades med under två presidentperioder: att infånga och döda Usama bin Ladin - Obamas enskilt mest lovordade handling - samt avrätta många, kanske flertalet, centrala al-Qaida-ledare genom drönarattacker. Inte minst därför menar han att det är dags att betrakta terrorhotet med nya ögon och ompröva hela GWOT:

"Vi måste erkänna för oss själva att terrorhotet har förskjutits och förändrats från det som drabbade oss 11 september 2001. Vi måste inse att omfattningen av detta hot i dag mest liknar den sortens attacker av lokal natur som vi mötte före 9/11. På 1980-talet krävde terrorismen amerikanska medborgares liv vid vår ambassad i Beirut, vid vår marinkårsförläggning i Libanon, på ett kryssningsfartyg till havs, på ett diskotek i Berlin och på en Pan Am-flygning över Lockerbie. På 1990-talet förlorade vi amerikaner i terrorhandlingar vid World Trade Center, vid våra militäranläggningar i Saudiarabien och vid vår ambassad i Kenya. Om sådana hot hanteras intelligent och proportionerligt så behöver de inte eskalera till den nivå som när 11 september inträffade." (23/5-13)

Såväl i detta tal som vid andra tillfällen har Obama preciserat vad han menar med "intelligent och proportionerligt": fortsatta drömarattacker mot specifika

terrorister (om än med större demokratisk kontroll och övervakning, inte minst genom kongressen), utökade insatser av polisiär karaktär av USA och vänskapligt sinnade länder, fortsatt och förfinad övervakning av och informationsinsamling om terroristnätverk. Det är möjligen i det senare sammanhanget man ska betrakta underrättelseorganet NSA:s globala övervakning av Internet och telekommunikation, liksom det faktum att reaktionen från USA:s vänskapliga regeringar (till skillnad från opinionen i dessa länder) på NSA-avslöjandena sommaren 2013 har varit påfallande måttfull.

Vad Obama däremot *inte* anser vara "intelligent och proportionerligt" är konventionella militära operationer av USA för att bekämpa terrorister och terroristnätverk, knappast heller fler kommandooperationer (Special Operations) av det slag som ändade bin Ladin liv:

"Militära invasioner i sådana länder där regeringarna inte kan eller inte vill sätta stopp för terrorism på det egna territoriet leder till en rad oönskade resultat: att USA blir betraktat som en ockupationsmakt, att en störtflod av oavsedda och okontrollerbara konsekvenser utlöses, och att just de krafter som närs av våldsamma konflikter växer i styrka. Till och med små Special Operations medför enorma sådana risker. Så det är falskt att hävda att insatser av amerikanska markstyrkor skulle resultera i färre civila dödsfall eller skapa färre fiender i den muslimska världen än användning av drönare. Tvärtom skulle resultatet bli fler dödade amerikaner, fler nedskjutna Black Hawk-helikoptrar, mer konfrontation med lokala befolkningar, samt en oundviklig våldsupptrappning till stöd för sådana markoperationer som lätt kan urarta i nya krig." (23/5-13)

”VARFÖR BRY SIG OM RYSSLAND?”

Till och med beträffande USA:s relationer med den gamla ärkefienden och tidigare supermakten Ryssland ger Obamaadministrationen intryck av ett tämligen tillbakalutat och ickealarmistiskt förhållningssätt. Strax efter sitt tillträde i Vita huset 2009 kom Obama och dåvarande ryske presidenten Dimitrij Medvedev överens om att inleda en "omstart" (reset) i de bilaterala relationerna efter drygt ett decennium av tämligen frostig atmosfär under Bush- och Clintonåren. Efter Vladimir Putins återkomst som rysk president har det dock skurit sig rejält mellan Washington och Moskva, inte minst beroende på oenighet om Syrien samt en rad ensidiga lagar på såväl rysk som amerikansk sida som framkallat ett ömsesidigt propagandakrig. Ett slags kulmen inträffade när Ryssland i början av augusti 2013 gav asyl till NSA-avslöjaren Edward Snowden, varpå Obama ensidigt ställde in ett planerat toppmöte med Putin. Men vid sin presskonferens den 9 augusti när Obama argumenterade för sitt beslut hävdade han att Snowdens ryska asyltillstånd blott var en delorsak till att han avblåste mötet med Putin. Huvudskälet var i stället enligt Obama att Putin både i ord och handling var fånge i det förflutna och därför har gjort sig tämligen irrelevant för USA att ha att göra med, åtminstone tillsvidare:

"När president Putin kom tillbaka till makten fick vi ta del av mer antiamerikansk retorik från den ryska

sidan som återföll i de gamla stereotyperna om kalla krigets kamp mellan USA och Ryssland. Jag tror att den här senaste episoden är blott ännu en av en rad framväxande skiljaktigheter som vi har sett de senaste månaderna kring Syrien och kring frågor om mänskliga rättigheter. Därför är det förmodligen lämpligt för oss att ta en paus, att justera vårt förhållande så att vi åstadkommer sådant som är bra för USA och förhoppningsvis bra även för Ryssland, men att vi erkänner att en hel del skiljaktigheter mellan oss består som vi inte kommer att kunna dölja helt. Och det är okej.

Nu avser vi att utvärdera på vilka områden relationen mellan USA och Ryssland kan gagna amerikanska intressen och främja fred och stabilitet och välbefinnande i världen. Där så är fallet kommer vi att fortsätta att arbeta med ryssarna. Där vi och de inte blir överens kommer vi att säga detta klart och tydligt till dem." (9/8 -13)

I korthet: Varför bry sig om Putins Ryssland? Tydligare kan den amerikanske presidenten knappast uttrycka ett grundläggande uppbrott från den i sju decennier förhärskande inställningen i Washington att förhållandet mellan USA och Ryssland är det viktigaste navet i världspolitik.

”FINNS DET EN ”OBAMADOKTRIN?”

Som tidigare påpekats har Obamaadministrationen på ett i mångas ögon förbryllande sätt hävdat att man inte har eller vill utforma någon utrikespolitisk doktrin enligt den klassiska traditionen. Exempelvis poängterades detta mitt under pågående "Operation Odyssey" i Libyen av Benjamin Rhodes, Vita husets biträdande nationella säkerhetsrådgivare och den person som över tid framskyntat som Obamas främste utrikespolitiska problemformulerare:

"Vi har vridit oss mot föreställningen om en doktrin, eftersom vi inte tror att man kan ha en enda modell för mycket olika länder. Det riskerar bara att skapa problem och kan förleda USA att intervensera i områden där vi inte bör göra det.

- Själva ordet *doktrin* antyder en fastlåst attityd som ska tillämpas i vartenda land." (NYT 28/8-11, TIME 31/3-11)

Dagen efter sitt linjetal om Libyen den 28 mars 2011 yttrade sig också Obama själv i en intervju med tevekanalen NBC i nästan irriterad ton med samma tankefigur som Rhodes:

"Jag anser att det är viktigt att utifrån denna speciella situation (Libyen) projicera något slags Obamadoktrin som vi avser att tillämpa enligt en standardiserad mall över hela linjen. Varje land i denna region är olika. Våra principer förblir desamma." (Politico 29/3-11)

Presidentens ord låter kanske något märkliga för den som läst hans delvis självbiografiska bok "The Audacity of Hope" från 2006. Då, som senator och presidentaspirant uttryckte han sig kritiskt mot Bushadministrationen just för att denna - och kanske dess företrädare - inte hade något slags normerande doktrin i utrikespolitiken:

"Förenta staterna saknar en sammanhängande nationell säkerhetspolitik. I stället för vägledande principer har vi vad som tycks vara en serie ad hoc-beslut. Utan en välartikulerad strategi som allmänheten stödjer och världen förstår saknar USA:s handlande legitimitet på hemmaplan och utomlands."

Möjligen har denna begränsade exposé visat att Obamas utrikespolitik i verkligheten styrs mer enligt vad han skrev 2006 än av vad han i dag som president säger om doktriner – att han faktiskt kan sägas ha formulerat en egen utrikesdoktrin som skiljer sig från nästan alla tidigare presidenter. En helt annan sak är huruvida denna doktrin, eller strategi, har legitimitet på hemmaplan och/eller utomlands

Samma år som Obamas bok kom ut fick countrysångaren Merle Haggard en hitlåt med refrängen:

"Let's get out of Iraq and get back on the track/ And let's rebuild America first."

Obama verkar ha lyssnat noga till både George McGovern och Merle Haggard.

I mycket liknar Obamadoktrinen George McGovern's slogan under presidentvalkampanjen 1972:

PER JÖNSSON

"Come home, America. Come home from the wilderness of needless wars".

WOULD YOU LIKE TO KNOW MORE ABOUT UI?

The Swedish Institute of International Affairs (UI) is an independent platform for research and information on foreign affairs and international relations.

The institute's experts include researchers and analysts specialized in the field of international affairs. While maintaining a broad perspective, research at UI focuses on unbiased scientific analysis of foreign and security policy issues of special relevance to Sweden. UI as an organization does not take a stand on policy issues.

The UI research department produces a number of publications to facilitate engagement with policy and research communities in Sweden and beyond. Each type of publication is subject to an in-house planning and approval process including quality control. UI Occasional Papers are reviewed by senior staff at the institute. They solely reflect the view of the author(s).

Please contact our customer service, or visit our website: www.ui.se, where you will find up-to-date information on activities at the Swedish Institute of International Affairs (UI). Here you can also book event tickets, become a member, buy copies of our magazines, and access research publications. Also, join us on Facebook! You can get in touch with us through email: info@ui.se or **+46-8-511 768 05**

SWEDISH INSTITUTE OF INTERNATIONAL AFFAIRS

Visiting Address: Drottning Kristinas väg 37, Stockholm
Postal Address: Box 27 035, 102 51 Stockholm
Phone: +46 8 511 768 05 Fax: + 46 8 511 768 99
Homepage: www.ui.se